

ДУАЛЬНА ОСВІТА: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ємець А. А., Коваленко О. М.

ВСТУП

У сучасному світі проблеми підготовки вчителя набувають особливої актуальності. Це проголошується в авторитетних міжнародних документах, підготовлених ЮНЕСКО: «Зрештою якість освіти залежить від учителів»¹ Інститут статистики ЮНЕСКО у Всесвітній день учителя в 2019 році у своєму дослідженні зазначає: «Учителі відіграють важливу роль у покращенні життя дітей, підлітків і дорослих... Але залучення молодих учителів до цієї професії є серйозною проблемою в усьому світі»².

Проблема дефіциту компетентних фахівців є однією із актуальних на ринку праці в Україні. Аналітичні центри великих порталів з пошуку роботи стверджують, що в Україні понад 60% людей працюють не за фахом (дані 2021 року) через втрату інтересу до своєї спеціальності»³.

Особливо гостро фаховий дефіцит відчувається в освітній сфері, оскільки професія педагога на сьогодні втратила свою престижність і є малопривабливою для молоді, яка обирає професію. У дослідженні OLX Робота «Про майбутнє та першу роботу», на яке посилається Investory.new⁴, більшість абітурієнтів і студентів планують працювати у сфері торгівлі.

Зменшення кількості вчителів є надзвичайно гострою проблемою XXI століття. За словами укладачів «Глобального звіту статусу

---

¹ Enseignants. L'Institut de statistique de l'UNESCO. URL: https://uis-unesco.org.translate.google.fr/topic/enseignants?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=fr&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp.

² Journée mondiale des enseignant(e)s 2019 : chiffres clés URL: https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/world-teachers-day-fact-sheet-2019-french_0.pdf

³ Белік О. Вступ-2021: як обрати спеціальність за допомогою бота «ОсвітаВсім». *Українська правда*. URL: <https://life.prawda.com.ua/columns/2021/07/8/245358/>

⁴ Щербань О. Опитування: 78% молоді не хочуть працювати за спеціальністю. <https://investory.news/opituvannya-78-molodi-ne-xochut-pracyuvati-za-specialnistyu/>

вчителя» 2021 року⁵, сьогодні надто багато педагогів ідуть з професії. І головне – надзвичайно багато молодих людей не розглядають викладання як привабливу кар’єру. Навіть коли уряду вдається залучити вчителів до роботи, не зникає проблема їх утримання в професії. Значна кількість нових учителів залишає професію в перші п’ять років. Зазвичай, причиною кадрової плинності дослідники називають тривале робоче перевантаження, відсутність самостійності, невідповідність між очікуваннями і реальною практикою, відсутність позитивної атмосфери в спілкуванні з колегами, емоційно виснажливий характер роботи.

Зниження престижності педагогічної професії впливає на загальний розвиток суспільства. За даними міжнародного дослідження “Global teacher status index”⁶, проведеного у 2018 році фондом The Varkey Foundation у 35 країнах світу, найкраща успішність навчання там, де найвища повага до вчителя, перш за все, з боку батьків учнів. Українські батьки, які взяли участь в опитуванні OLX, не бажають своїм дітям учительської долі та найменше бачать їх у сфері освіти (усього 4%). Результати наших власних опитувань абітурієнтів свідчать про надзвичайно низьку зацікавленість старшокласників професією вчителя. При цьому основною причиною такого ставлення до неї респонденти називали непривабливість і стресогенність. Саме низький статус учительської професії серед молоді призводить до того, що до педагогічних університетів часто йдуть не найкраще підготовлені та мотивовані. За словами заступниці директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти й освіти дорослих НАПН України професорки Л. Хомич, «аналіз вступної кампанії 2021 року свідчить, що середній бал абітурієнтів на педагогічні професії – 140–150, мінімальний – 100–110»⁷. Серед причин науковиця назвала «низький імідж учителя, невідповідна оплата його праці, відсутність соціального пакету, застарілі підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя та інших категорій педпрацівників, знецінення ролі

---

⁵ The Global Report on the Status of Teachers 2021 <https://www.ei-ie.org/en/item/25403:the-global-report-on-the-status-of-teachers-2021>

⁶ Global teacher status index – 2018. URL: <https://www.varkeyfoundation.org/media/4867/gts-index-13-11-2018.pdf?fbclid=IwAR0v-foSyp3L4aXk2FpMX65eIlCsWO45g4Mic8XMtTOKwYLT0hxqc-RoLs0>

⁷ Головіна О. Підвищення якості педосвіти – яким має бути план дій для влади і вишив <https://nus.org.ua/articles/pidvyshhennya-yakosti-pedosvity-yakym-maye-buty-plan-dij-dlya-vlady-i-vyshiv/>

педуніверситетів в умовах глобалізації соціокультурних процесів»⁸. Ситуація не змінилася в 2022 році, і в 2023 немає ніяких підстав сподіватися на покращення.

Окрім проблеми зниження загального рівня освіченості майбутнього вчителя та знецінення його статусу в суспільстві, певну проблему складає система формування професійних компетентностей педагога в закладах вищої освіти, яка традиційно передбачає тривалу теоретичну підготовку, що негативно позначається як на зацікавленості фахом, так і міцності сформованих навичок. В. Сидоренко підкреслює, що «для сучасної педагогічної практики характерним є те, що процес підготовки вчителя повною мірою не сприяє формуванню в студента системного бачення педагогічної дійсності, прогностичного мислення»⁹. Відповідно, недоліки підготовки, розрив між теорією і практикою часто призводять до втрати професійного інтересу, розчарування у виборі фаху та відсутності мотивації до успішного навчання.

Задля подолання цих негативних тенденцій закладам вищої освіти рекомендується переймати принцип посилення зв'язку між теоретичною та практичною підготовкою й запроваджувати аналоги дуальної освіти, оскільки «навчання на робочому місці, дуальне... навчання є пріоритетом Стратегічної рамки співпраці європейських країн в галузі освіти та навчання, Європейської стратегії розумного, стійкого і всебічного зростання...»¹⁰.

1. Реалізація ідей дуальної освіти в європейському просторі

Сучасна практика дуального навчання в системі організації професійної освіти була запроваджена в європейських країнах з 60-х років ХХ століття. Піонерами в цій сфері наукова спільнота називає німецьких дослідників, перш за все Г. Баумана¹¹ та А.Ліпсмаєра¹², які,

---

⁸ Головіна О. Підвищення якості педосвіти – яким має бути план дій для влади і вишив <https://nus.org.ua/articles/pidvyshhennya-yakosti-pedosvity-yakym-maye-buty-plan-dij-dlya-vlady-i-vyshiv/>

⁹ Сидоренко В. К. Актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання в світлі реформування освіти в Україні. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. № 2. С. 41–44, с. 41.

¹⁰ Memorandum on Cooperation in Vocational Education and Training in Europe. Vocational Education and Training in Europe – Perspectives for the Young Generation. BiBB. 2012. URL: https://www.bibb.de/dokumente/pdf/memorandumvocational_education_and_training_2012.pdf.

¹¹ Arnold Lipsmeier. *Berufspädagogik kompakt*. Berlin: Cornelsen, 1998. Kapitel 48.

¹² Herbert Baumann u.a. *Wirtschaftslehre für berufsbildende Schulen in Rheinland – Pfalz*. – KelnMünchen: Stamm-Verlag, 1989. 250 S.

розробляючи методологію підходу для промислових технологічних галузей, створили систему, що передбачає поєднання теоретичних знань, отриманих у формальному навчальному середовищі, з практичними навичками, набутими на робочому місці.

Про ефективність сучасної форми дуальної освіти свідчить той факт, що «майже половина молоді в Німеччині здобуває професійну кваліфікацію за допомогою дуальної системи»¹³.

Сьогодні в Німеччині розрізняють чотири типи навчальних програм вищої дуальної освіти:

1) вища освіта з інтегрованою професійною (професійно-технічною) освітою, що спрямована на поєднання теоретичного навчання у ЗВО з професійною підготовкою студентів на підприємствах з метою отримання ними разом із дипломом про вищу освіту свідоцтва про набуття певної робочої кваліфікації;

2) вища освіта з інтегрованою практичною підготовкою (навчанням на підприємстві), що передбачає регулярне довготривале проходження виробничої практики, внаслідок якої студенти не отримують офіційно сертифікованої кваліфікації з певної робочої професії, а лише накопичують значний практичний досвід роботи в компаніях;

3) вища освіта з інтегрованою професійною діяльністю, що націлена на поєднання праці на підприємстві на умовах неповного робочого дня і теоретичне навчання у ЗВО в окремі дні;

4) вища освіта без відриву від професійної діяльності, що передбачає поєднання праці на підприємстві на умовах повної зайнятості та навчання у ЗВО на вихідних або під час відпустки, яка надається студенту підприємством.

С. В. Черкашин, порівнюючи німецьку та українську системи підготовки фахівців, слушно зауважує, що дві перші форми організації дуальної освіти в Німеччині є варіантами набуття первинної професійної освіти колишніми випускниками гімназій, реальних шкіл або середніх технічних закладів в Україні, «дві останні форми за своїм змістом нагадують курси підвищення професійної кваліфікації у межах дистанційної або заочної форми освіти»¹⁴.

---

¹³ Ріндфляйш Е., Менніг-Фортман Ф. Дуальна освіта в німеччині: від теорії і практики до кваліфікованого працівника. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/8703904/Publikation.+Duale+Ausbildung+in+Deutschland+%28Ukrainisch%29+2020.pdf/4b981140-72b7-e873-2afd-7beef983502c?version=1.0&t=1604995450314>

¹⁴ Черкашин С. В. Дуальна освіта в Німеччині як спосіб поглиблення практичної спрямованості вищої освіти. URL: https://enquir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36884/Cherkashyn_116-121.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Л. П. Пуховська зазначає, що в класичному вигляді дуальна модель професійної освіти і навчання «існує лише в німецькомовних країнах, тобто в Німеччині, Австрії та Швейцарії»¹⁵ і фокусується «на інженерії (38%) та економіці (34%), за ними йдуть інформатика (12%), соціальна сфера, догляд, виховання та здоров'я (10%)»¹⁶.

Аналіз досліджень, присвячених упровадженню дуальної форми навчання як в Німеччині, так і в інших країнах Європи^{17,18,19,20,21} дозволяє виокремити складові, які є запорукою успішної імплементації нової форми освіти в умовах різних держав. Зазначимо найважливіші, на нашу думку, моменти:

- наявність розробленої законодавчої бази;
- узгодженість програм теоретичної і практичної підготовки;
- призначення кураторами від закладу вищої освіти і виробництва зацікавлених, небайдужих людей, які користуються повагою як суспільства, так і здобувачів освіти;
- наявність фінансування програми (заробітна платня здобувачеві та певний відсоток доплат кураторові);

---

¹⁵ Пуховська Л.П. Теоретичні засади розвитку професійної освіти і навчання у країнах ЄС. *Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід*: монографія / В. О. Радкевич, Л. П. Пуховська, О. В. Бородієнко, О. П. Радкевич, Н. В. Базелюк, Н. М. Корчинська, С. О. Леу, В. В. Артемчук ; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ : ІПТО НАПН України, 2018. С. 28–76, С. 69.

¹⁶ Бугайчук В., Давліканова О., Лирик І. та інші. *Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України. Практичний посібник*. Київ : ТОВ «Вістка», 2022. 240 с. С. 100.

¹⁷ Boud D., Solomon N. Work as the curriculum: Pedagogical and identity implications. UTS Research Centre Vocational Education & Training Working Knowledge: Productive learning at work Conference proceedings 10–13 December 2000, University of Technology Sydney, New South Wales, Australia Working Paper 07. University of Worcester.

¹⁸ Gensch, Kristina (2016): *Erfolgreich im Studium, erfolgreich im Beruf: Absolventinnen und Absolventen dualer und regulärer Studiengänge im Vergleich*. München: Bayrisches Staatsinstitut für Hochschulforschung und Hochschulplanung. (Zugriff am 11.01.2016.) <http://www.ihf.bayern.de/uploads/media/>

¹⁹ Greinert, Wolf-Dietrich, *Geschichte der Berufsbildung in Deutschland*; *Handbuch der Berufsbildung*; Editors: Rolf Arnold, Antonius Lipsmeier. 2006. 643 S.

²⁰ Purz, Sylvia, 2011: *Duale Studiengänge als Instrument der Nachwuchssicherung Hochqualifizierter*. Peter Lang. 274 S.

²¹ Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія / В. О. Радкевич, Л. П. Пуховська, О. В. Бородієнко, О. П. Радкевич, Н. В. Базелюк, Н. М. Корчинська, С. О. Леу, В. В. Артемчук ; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ : ІПТО НАПН України, 2018. 223 с.

– наявність серйозного контролю за набуттям освіти як з боку навчального закладу, так і виробництва.

На сьогодні проблема дуальної освіти як практико-орієнтованої перебуває в центрі уваги вітчизняних науковців (І. Бойчевська²², М. Дернова²³, Б. Мокін²⁴ та ін.), на думку яких, чергування теорії і практики упродовж усього періоду навчання є результативним у формуванні професійних компетентностей. У вітчизняній освітній системі ХХ століття накопичений певний досвід упровадження окремих дуальних підходів до навчання, серед яких «досить розвинуті системи заочної, дистанційної, післядипломної освіти і підвищення кваліфікації...»²⁵, які, на жаль, втрачають свою продуктивність у наш час. Сьогодні студенти під час навчання у ЗВО часто вдаються до підробітку, до практичної діяльності з метою отримання фінансової винагороди. Однак, така робота зазвичай не пов'язується з майбутньою професією. За таких умов студент пропускає заняття, які потім необхідно відпрацьовувати, і, як правило, за нашими спостереженнями, переорієнтовується на інший фах.

В Україні ініціативи з популяризації дуальної вищої освіти почали реалізовуватися з 2013 року, а офіційне запровадження розпочалося у 2015 році, коли до експерименту долучилися навчальні заклади переважно професійно-технічного спрямування. У вересні 2018 року була прийнята «Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», у якій підкреслено, що дуальна освіта «передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації...»²⁶.

---

²² Бойчевська І. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді Німеччини. *Порівняльно-педагогічні студії*. Вип. 2. Умань, 2009. С. 68–74.

²³ Дернова М. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: європейський досвід. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 137–145.

²⁴ Мокін Б.І., Косарук О.М. Освоєння студентами вищих технічних навчальних закладів робітничих професій як один із варіантів реалізації ідеології дуальної освіти. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2017. № 2. С. 103–109.

²⁵ Черкашин С. В. Дуальна освіта в Німеччині як спосіб поглиблення практичної спрямованості вищої освіти. URL: https://enquir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36884/Cherkashyn_116-121.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²⁶ Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 19.09.2018 № 660-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#n9>

На третьому році пілотного проекту, який відбувався у 2021–2022 н.р. до впровадження дуальної форми навчання, навіть незважаючи на воєнний стан, долучилися 29 закладів вищої освіти, 15 закладів фахової передвищої освіти, 71 підприємство та 140 здобувачів²⁷. Обнадійливим показником цього етапу є додавання до переліку учасників з боку «приймаючої сторони» освітніх закладів (дошкільних, початкових і загальноосвітніх): «Якщо в перші роки всі позиції в рейтингу (підприємств-лідерів за кількістю здобувачів, які навчалися за дуальною формою в 2021/2022 н.р. – уточнення наше) посідали підприємства технічного спрямування (видобувні підприємства, хімічні, машинобудівні тощо), то нині з величезним відривом лідирує компанія з виробництва програмного забезпечення, а чотири позиції в рейтингу займають заклади дошкільної та середньої освіти»²⁸.

Незважаючи на суспільну зацікавленість питаннями дуальної освіти, її впровадження поки що в переважній більшості обмежується сферою технічного спрямування, тоді як дуальна система підготовки майбутніх учителів, зокрема початкових класів, фактично залишилося поза увагою науковців, про що свідчить аналіз публікацій за останні 5 років. На нашу думку, це пов'язано не стільки з недостатньою розробленістю теоретико-методологічних засад дуального навчання в педагогічній сфері, скільки з труднощами його практичної реалізації. Назвемо найбільш значущі:

1. На відміну від професій технічного спрямування, підготовка вчителя має багатоаспектний, багатовекторний характер.

2. Фінансова складова. Дуальна освіта передбачає залучення до фінансування як держави, так і підприємства. Студент має отримувати на робочому місці відсоток заробітної платні працівника. У професійно-технічному напрямі часткову оплату (до 50%) забезпечує підприємство, яке пропонує робоче місце здобувачеві. Фінансову винагороду має отримувати і наставник здобувача на робочому місці підприємстві. Ні школа, ні ЗВО це забезпечити не можуть.

3. Необхідність вироблення єдиної стратегії навчання між викладачами різних дисциплін ЗВО і вчителями початкової школи із зазначенням кількості годин на вивчення теоретичного блоку і практичного застосування набутих знань на робочому місці. Згідно

---

²⁷ Аналітичний звіт за результатами третього року пілотного проекту, що реалізується відповідно до Наказу МОНУ від 15.10.2019 № 1296 «Щодо запровадження пілотного проекту в закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» / автори: О. Бучинська, О. Давліканова, Т. Іщенко, І. Лилик, А. Чайковська, О. Яшкіна. Київ : ТОВ «Вістка», 2022. С. 13.

²⁸ Там само. С. 20.

з вимогами дуальної освіти в технічних галузях частка практики на робочому місці може доходити до 70-80%, що для педагогічного напрямку є недоцільним.

4. Проблеми підготовки наставника як в школі, так і у ЗВО. Куратор, який має супроводжувати здобувача під час оволодіння практичними навичками, повинен мати відповідну кваліфікацію, бажання і фінансову підтримку за додаткове навантаження.

Зазначене дозволяє стверджувати, що буквальна реалізація дуального навчання унеможливується наявністю проблем, пов'язаних із специфікою функціонування педагогічної галузі. Однак, спираючись на тривалий вітчизняний досвід закладів передвищої і вищої фахової підготовки в 2 половині ХХ століття, аналіз упровадження дуальної освіти в Європі, вбачаємо надзвичайну перспективність вищої дуальної освіти в підготовці педагогів. Реалізація цієї ідеї передбачає розробку концептуальних засад професійного становлення педагога в умовах дуальної освіти та їх апробацію в процесі навчання.

2. Розроблення програми професійної підготовки майбутніх учителів в умовах дуальної форми навчання (на прикладі реалізації завдань літературного складника мовно-літературної галузі початкової освіти)

Учитель початкової школи – це фахівець, який покликаний забезпечувати всебічний розвиток і підготовку учнів щонайменше з 5–7 навчальних дисциплін. Для цього він має бути добре обізнаним із змістом і методикою викладання кожного навчального предмета. Окрім того, він має вміти взаємодіяти з дитячою аудиторією, підтримувати її інтерес і бажання вчитися. Забезпечувати реалізацію цих завдань можливо лише на основі чітко вибудованої системи, що дозволяє раціонально поєднати теоретичну і практичну підготовку майбутнього фахівця. Традиційно набуття професійних навичок відбувається завдяки проведенню педагогічних практик, як пасивних, спрямованих лише на спостереження за роботою досвідченого вчителя, так і активних, що мають на меті набуття навичок щодо підготовки і самостійного проведення уроків. Однак така організація роботи не дозволяє повноцінно забезпечити реалізацію ідеї дуальної освіти, оскільки кількість і тривалість педагогічних практик, передбачена навчальним планом, є досить обмеженою. Окрім того, не завжди проведення практики корелюється з теоретичною підготовкою: частина теоретичного матеріалу може бути засвоєною задовго до початку практики або навіть може бути ще не опрацьованою. Це є негативним фактором, що впливає на якість проходження практики і набуття професійної компетентності. Тому з метою реалізації ідей дуальної

вищої освіти в педагогічній галузі необхідно забезпечити більш тісний зв'язок між теоретичною підготовкою і набуттям практичних навичок. Така взаємодія може бути досягнутою завдяки організації щотижневого відвідуванню студентами школи (мінімум один раз на тиждень) з обов'язковим виконанням завдань програми дуальної освіти, розрахованої на весь період навчання в педагогічному університеті.

Розглянемо особливості створення такої програми на прикладі набуття студентами професійних умінь, пов'язаних з формуванням в учнів читацької компетентності, що є базовою складовою мовно-літературної галузі та важливим підґрунтям для набуття інших компетентностей.

За визначенням В. О. Мартиненко, читацька компетентність «є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей і передбачає оволодіння учнями сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу дитині відповідно до її вікових можливостей самостійно орієнтуватися в колі дитячого читання»²⁹. На думку О. В. Вашуленко, читацька компетентність виявляється в рівні сформованості повноцінної навички читання, здатності розуміти тексти різних жанрів (відповідно до віку учнів), наявності особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного³⁰.

Науковці виділяють такі компоненти читацької компетентності, що реалізуються у змістових лініях навчальної програми з літературного читання:

а) мотиваційний, що ґрунтується на наявних потребах в читанні, у спілкуванні з дитячою книгою;

б) когнітивний, що передбачає обізнаність з літературознавчими і книгознавчими поняттями, здатність орієнтуватися в колі дитячого читання;

в) операційно-діяльнісний, що забезпечується володінням повноцінною навичкою читання вголос і мовчки, умінням спілкуватися за змістом твору, висловлювати власну думку щодо прочитаного;

г) рефлексивний, що зумовлюється здатністю до визначення художньої цінності твору.

Сформувати в дітей інтерес до читання можливо лише за умови організації систематичної цікавої діяльності з книгою. Така робота має розпочинатися в сім'ї задовго до того моменту, коли дитина навчиться самостійно читати. Однак, на жаль, як свідчить офіційна статистика,

---

²⁹ Мартиненко В.О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. Збірник наукових праць: *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. XV. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 146.

³⁰ Вашуленко О. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Початкова школа. 2011. № 1. С. 48–50.

кількість сімей, у яких читають дітям, постійно зменшується. Тому перед учителем початкової школи постає надзвичайно складне завдання – якомога швидше надолужити наявні прогалини сімейного виховання. Для цього він має систематично приносити в клас дитячі книжки, залучати учнів до слухання, переказу, вивчення напам'ять художніх творів, до розглядання ілюстрацій, уміщених у книжках, до різноманітної творчої діяльності за змістом прочитаного тощо. Забезпечити повноцінне сприймання художньої літератури можливо лише за умови здатності педагога донести до свідомості дітей основні ідеї та почуття, закладені у творі. Тому професійним обов'язком учителя є удосконалення навички читання, що має йти шляхом набуття все більшої виразності і формування вміння педагогічної декламації перед дитячою аудиторією. Оскільки реалізація цього завдання вимагає багато часу, то на першому курсі до освітньої програми має бути введено навчальну дисципліну «Культура і техніка мовлення». Її мета – актуалізація й узагальнення наявних у здобувачів вищої педагогічної освіти знань про літературні норми, що історично склалися в системі української мови, та удосконалення вмінь свідомо їх застосовувати в процесі професійної мовленнєвої діяльності. Учителю важливо досконало володіти навичками усного висловлювання, оскільки він має надавати правильні зразки для наслідування своїм учням. Серед основних вимог, що висуваються до мовлення педагога слід назвати такі: орфоепічна правильність, точність (уміння добирати серед лексичного розмаїття найбільш влучні слова і вирази, що дозволяють передати думки в певній ситуації спілкування), виразність (з одного боку, це здатність за допомогою образних слів створювати в уяві учнів яскраві картини, викликати в них емоційне ставлення до почутого, а з іншого – це уміння користуватися інтонаційними засобами). Дотримання цих вимог є надзвичайно важливим завданням у зв'язку з формуванням в учнів читацької компетентності, оскільки викликати інтерес до читання можливо лише за умови систематичного залучення дітей до слухання, до роботи з ілюстрованою книгою. Учитель – це досвідчений читач, який має допомогти дитині повноцінно сприйняти художній твір, тобто прочитати його так, щоб маленький слухач зміг уявити картини, створені письменником за допомогою образних засобів, відчуті і пережити емоції, які хотів передати автор.

Тому, отримавши в університеті теоретичні відомості про техніку мовлення, правила української орфоєпії, інтонацію та її компоненти, студентам необхідно застосовувати набуті знання на практиці. Мотивація до такого виду діяльності значно зростає, коли здобувачі вищої педагогічної освіти відчують відповідальність за підготовку виразного читання перед дитячою аудиторією. Тому, готуючись до

відвідання школи, першокурсники отримують завдання навчитися виразно читати запропоновані викладачем твори дитячої літератури. Добір рекомендованих творів здійснюється з урахуванням вікових особливостей учнів 1-4 класів. Упродовж тижня майбутні вчителі удосконалюють навички виразного читання, демонструють набуті вміння в студентській аудиторії і лише за умови отримання допуску мають можливість прочитати дітям підготовлений твір. Кількість і якість прочитаних у школі творів суттєво впливає на підсумкову оцінку студента з курсу «Культура і техніка мовлення».

Така організація роботи створює сприятливі умови для формування в студентів уявлення про коло дитячого читання, яке буде надалі розширюватися завдяки вивченню на другому курсі навчальної дисципліни «Дитяча література». Опанування цього предмета має на меті систематизувати знання щодо жанрових особливостей фольклорних і авторських творів, збагатити читацький досвід завдяки ознайомленню з життям і творчістю класиків дитячої літератури і сучасних авторів, набути практичні навички аналізу художніх творів, складання цікавих і доступних дітям розповідей про письменників.

Саме наявність цих знань і умінь дозволить здобувачам вищої педагогічної освіти в майбутньому забезпечити формування в учнів мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного і рефлексивного компонентів читацької компетентності.

Набуті в ході лекційних і практичних занять теоретичні знання і практичні навички, дозволяють другокурсникам розробляти й апробувати окремі фрагменти уроків, а саме: складання розповіді про письменника, підготовка дітей до сприймання художнього твору, його виразне читання і проведення бесіди за змістом прочитаного. Тому на цьому етапі доцільним є проведення здобувачем освіти уроку на основі конспекту, розробленого разом з викладачем або старшокурсником. Попередня підготовка до роботи в класі передбачає залучення другокурсників до ділової гри, у ході якої в студентській аудиторії відбувається апробація розробленого уроку і вносяться необхідні корективи до його змістової і технічної сторони.

Така організація роботи створює сприятливі передумови для подальшого професійного зростання майбутніх учителів початкової школи, оскільки готує суттєву базу для оволодіння студентами методикою навчання української мови і літературного читання, вивчення яких передбачено освітньою програмою упродовж 3 і 4 курсів.

Опанування дисциплін методичного спрямування має на меті ознайомлення здобувачів освіти з науковими основами навчання грамоти, рідної мови і літературного читання, опанування найбільш продуктивних методів і прийомів роботи, набуття практичних навичок

самостійного складання конспектів уроків різних типів. Реалізація цих завдань націлена на забезпечення готовності студентів до проходження двох активних педагогічних практик на 3 і 4 курсах. Підсилити методичну складову можливо за рахунок щотижневої самостійної підготовки студентами конспектів уроків, їх апробації та удосконаленні під час практичних занять у студентській аудиторії з подальшим проведенням у школі. На третьому курсі, виходячи із завдань набуття читацької компетентності учнів, основна увага має приділятися розробці та проведенню уроків з навчання грамоти, спрямованих на формування в учнів механізму й удосконалення навички читання. Поглиблене вивчення студентами на четвертому курсі методики літературного читання створює передумови для практичного оволодіння навичками розробки і проведення уроків літературного читання.

Досвід щотижневої цілеспрямованої роботи в школі, отриманий студентами впродовж 3–4-х років навчання, варто використовувати у вигляді тьюторської допомоги здобувачам освіти 1 і 2 курсів. Робота з першокурсниками може полягати в підготовці їх до виразного читання творів, які будуть опрацьовуватися на уроках, підготовлених четвертокурсниками. Така взаємодія є надзвичайно корисною, оскільки тьютори набуватимуть додатковий досвід навчання виразного читання (оскільки будуть самі пропонувати необхідні зразки, визначатимуть і виправлятимуть помилки, надаватимуть поради щодо удосконалення виразності мовлення). Першокурсники ж, працюючи під керівництвом тьюторів, матимуть можливість не лише повправлятися у виразному читанні, а й долучитися до проведення фрагменту уроку (первинного ознайомлення з художнім твором), підготовленого четвертокурсником. Спостереження за роботою свого студентського наставника в класі дозволяє першокурсникам отримати зразки взаємодії з учнями під час уроку, на практичному рівні познайомитися з різними методами і прийомами навчання.

Четвертокурсники також можуть бути призначені тьюторами і другокурсників: розробляти разом із ними конспекти уроків, надавати допомогу в підготовці до їх проведення, відвідувати й брати участь в обговоренні проведених уроків. Така організація роботи сприяє підвищенню відповідальності тьюторів за доручену справу, створює додаткову мотивацію до покращення якості розроблених уроків.

Отже, введення впродовж усіх чотирьох років здобуття вищої педагогічної освіти на бакалаврському рівні щотижневого відвідування школи, підпорядкованого чіткій стратегії набуття майбутніми вчителями початкових класів необхідних професійних навичок завдяки забезпеченню системного методичного супроводу їхньої діяльності, спрямованої на взаємодію з учнями, може розглядатися як один із можливих варіантів упровадження дуальної освіти в педагогічній галузі.

3. Практичні результати апробації експериментальної програми дуальної освіти, спрямованої на методичну підготовку майбутніх учителів початкових класів до проведення уроків літературного читання

Апробація розробленої програми здійснювалася в межах експериментального проєкту «Школа професійного зростання (День у школі)» на базі факультету початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди і трьох харківських загальноосвітніх шкіл I–III ступеня (№ 10, 26, 56) з 2016/2017 до 2019/2020 навчальних років³¹. До участі в проєкті були залучені 56 студентів, які у 2016/2017 році вступили на перший курс. Упродовж усіх чотирьох років навчання в бакалавраті ці здобувачі вищої педагогічної освіти щотижня виконували передбачені програмою проєкта завдання і реалізовували їх на практичному рівні під час відвідування школи. З метою дослідження ефективності розробленої програми впродовж експерименту студентів систематично залучали до самоаналізу власної діяльності та обговорення результатів роботи з керівниками програми і тьюторами. Рефлексія, здійснювана здобувачами освіти, була не лише засобом перевірки продуктивності обраного вектору впровадження елементів дуальної освіти, а й важливим стимулом їхнього подальшого професійного зростання. Про це свідчать результати опитування учасників експериментальної групи, проведеного наприкінці дослідження. Студентам було запропоновано проаналізувати зміни, які відбулися в їхній професійній підготовці з 1 по 4 курс. Оскільки рефлексія тісно пов'язана із розвитком творчості особистості, наведемо кілька цитат з узагальнюючого опитування студентів, які найбільше вирізнялися творчим підходом у реалізації завдань програми. У тексті вони позначені літерами В. і Є.

По закінченні «Дня у школі» на 1 курсі.

В.: «Отримала перші уявлення про правильне «вчительське» читання. Приклад кураторів практики і власні спроби відтворити (інтонації, паузи). Спочатку страх, а потім бажання ще що-небудь прочитати дітям... Я гадаю, ця практика дала нам головне на той момент – уявлення про сучасну початкову школу, про вчителів, про свої можливості».

Є.: «Я зовсім не розуміла, що я роблю. Ось, стоїш перед першим класом. Дивишся на них. Вони дивляться на тебе. І починаєш читати. Як вчили. Виразно. І ніби не дуже й погано, враховуючи той страх, який

---

³¹ Наказ № 116-С по Харківському національному педагогічному університету імені Г.С. Сковороди від 17 вересня 2018 року «Про експеримент «Школа професійного зростання» (День у школі)

відчуваєш перед аудиторією. Весь час заспокоюєш себе: тут же діти, чого їх боятися? А потім починаєш ставити запитання. А діти, природно, відповідати. Ось тільки відповідають вони щось не те, що ти очікуєш».

По закінченні «Дня у школі» на 2 курсі.

В.: «Перші справжні уроки. Перші спроби скласти конспект. Під кінець практики я не хотіла, щоб вона закінчувалася. Я усвідомила, що форма – це добре, але треба працювати над змістом, прочитала більше дитячих книжок, ніж у дитинстві, випробувала безліч видів робіт, поліпшила свої навички читання, усвідомила сенс і важливість кожного етапу уроку й особливо: «чого я хочу досягти цим завданням?». Навчалася на прикладі інших студентів. Завдяки численній критиці, з'явилося бажання самовдосконалюватися.

Тепер я можу провести бесіду після прочитання твору, нехай поки й не найосмисленішу, але в порівнянні з 1 курсом, коли, швидко закривши книгу після читання, тікаєш на останню парту, це вже щось. Учитель не боявся залишати нас з класом».

Є.: «Було страшно, незвично, інколи важко. Але ця практика була основною. З неї все і починалося. Ми гартувалися. Тут була величезна підтримка з боку вчителя».

По закінченні «Дня у школі» на 3 курсі.

В.: «Під час практики отримано величезну кількість інформації: дізналася про існування харківських письменників («не Сковородою єдиним!»), можу «з ходу» назвати 10 харківських письменників – твори, біографія.

Розмова з дітьми вже більше осмислена – ти все більше міркуєш сам і змушуєш замислюватися дітей. Все більш відповідально ставишся до ролі вчителя. Удосконалювала своє українське мовлення. Раніше не знала, що з учнями робити весь урок, тепер 40 хвилин – «як це мало, як би все встигнути» (це мінус, може?)».

Є.: «Один із найяскравіших спогадів, фундаментальних, я б сказала. Поєднання неймовірної кількості корисних справ для студентів і учнів. Безумовно, за час саме цієї практики ми, як мені здається, набралися досвіду найбільше. Причому в усіх сферах. Деяким студентам навіть вдалося зустрітися з письменниками... Грандіозне за своїми масштабами втілення проекту, колосальна робота керівників. Ми старалися. І винесли максимальну кількість корисної інформації, досвіду».

По закінченні «Дня у школі» на 4 курсі.

В.: «Намагаючись пояснити щось, навчити чогось студентів 1 курсу, вчишся сам. Можу сказати, що тепер я маю уявлення про те, як побудувати урок (коли говорити про твір, коли про письменника, коли про країну) Тепер можу назвати багато зарубіжних письменників (твори, біографія). Маю уявлення про те, як розповідати про

письменника (які факти будуть цікаві, що важливо, про що промовчати). Усвідомлюю важливість якихось додаткових прийомів для занурення дітей у світ письменника (музика, фото, малюнки). У запасі є певний набір видів роботи, але хочеться вигадувати щось нове. Усе ще продовжую працювати над покращенням навички читання. Легше сприймаю невдачі (думаю над виправленням ситуації).

Та й відверто кажучи, я бачу своє професійне зростання. Я гостро його відчуваю, коли залишаюся наодинці з класом. І це зростання (знову-таки поки без конкретної оцінки) стало можливим тільки завдяки «Дню в школі», не применшуючи важливості теоретичних дисциплін та інших практик. Але саме через «День у школі» я (і впевнена, що майже кожен) визначив для себе вектор руху, визначився з професією (бути йому вчителем чи ні), усвідомив всю відповідальність, відчував себе щасливим у хвилини успіху.

Є.: «Спочатку був переляк, що необхідно нести відповідальність. Та ще й за дорослих людей. Потім почуття впевненості, «дорослості». Але потім цей туман розвіюється після першої консультації і з першими запитаннями першокурсників. Адже вони чекають на відповідь. Бажано правильну. І тут сам починаєш розуміти, як же багато залишилося поза твоєю увагою за 4 роки. І йдеш надолужувати разом з ними. Ідеш вчитися заново. Разом з ними. Хоча спочатку і намагаєшся не показувати, що чогось не знаєш.

Цей досвід показав мені дуже багато недоліків. У тому числі й в роботі з організацією студентів. Адже іноді потрібно сказати щось серйозно, не нагримати, звичайно, але показати, що не дуже-то задоволений чимось. А іноді потрібно похвалити і підбадьорити. А тут, як виявилося, слова потрібно добирати. А якщо писати конспект уроку другокурсникам! Розписувати кожен етап, щоб не забути, щоб не випустили чогось важливого. Але кожного разу все одно про щось забуваєш. Цей досвід корисний для всіх учасників».

Аналіз результатів узагальнення практичного досвіду, отриманого студентами впродовж чотирьох років упровадження експериментального проекту «Школа професійного зростання (День у школі)», дозволяє стверджувати, що поетапна робота, спрямована на реалізацію розробленої програми формування професійної компетентності майбутніх учителів в галузі літературної освіти учнів початкової школи, сприяла підвищенню рівня їхньої фахової підготовки. Важливим чинником такого зростання була мотивація до свідомого набуття теоретичних знань і практичних навичок, що підтримувалася необхідністю активно взаємодіяти з дитячою аудиторією, а пізніше (на 3-4 курсах) здійснювати керівництво підготовкою студентів молодших курсів. Практична робота в школі стимулювала студентів

до підвищення рівня власної читацької компетентності, а саме: забезпечила широку обізнаність з колом дитячого читання; дозволила удосконалити навички виразного педагогічного читання вголос, уміння цікаво й доступно розповідати про життя і творчість письменників, здатність аналізувати твір і висловлювати власне ставлення до прочитаного. Суттєвим досягненням також стали набуття і розвиток методичної компетентності, що виявилися в спроможності здобувачів вищої освіти творчо підходити до розробки і проведення уроків літературного читання завдяки постійному пошуку найбільш продуктивних методів і прийомів роботи. Відчуття відповідальності, зацікавленість студентів у кінцевому результаті навчання учнів свідчить про сформованість у них свідомого ставлення до обраної професії. Тому вважаємо, що програма, апробована в межах проекту «Школа професійного зростання (День у школі)», результати впровадження якої узагальнені нами в низці статей^{32,33,34,35} є перспективною для впровадження в систему підготовки майбутніх учителів початкової школи як один із продуктивних напрямів організації дуальної освіти в педагогічній галузі.

---

³² Джежелей О. В., Ємець А. А., Коваленко О. М. Підвищення рівня читацької культури як важлива передумова професійного зростання майбутнього вчителя початкової школи *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: Збірник наукових праць Класичного приватного університету*, Запоріжжя, 2018. Вип.60, т. 2. С. 44–47.

³³ Ємець А. А., Коваленко О. М. Організація роботи з дитячою книжкою в першому класі в межах проекту «День у школі. Професійне зростання» *Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди*. Харків, 2018. Вип 14. С. 45–57.

³⁴ Ємець А. А., Коваленко О. М., Левандовська Г. В. Особливості організації повторення вивченого на уроках позакласного читання в сучасній початковій школі (на прикладі реалізації експериментального проекту «Школа професійного зростання (День у школі)». *Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди*. Харків, 2019. Вип 16. С. 53–65.

³⁵ Dzhezheley O., Emets A., Kovalenko O. Problems of formation of the professional competence of the future primary school teachers in the context of dual education. Theory and practice of future teacher's training for work in new ukrainian school: Monograph. ISBN 978-80-907570-6-6 OKTAN PRINT s.r.o. Prague, 2020. 673 p. P. 435–451.

ВИСНОВКИ

Дуальна освіта в багатьох Європейських країнах розглядається як перспективний і дієвий напрям набуття професійної компетентності здобувачами вищої освіти. В Україні популяризація ідей дуальної вищої освіти розпочалася з 2013 року внаслідок усвідомлення необхідності посилення зв'язку між теоретичною та практичною підготовкою, оскільки розрив між теорією і практикою часто має негативні наслідки через відсутність у здобувачів освіти мотивації до успішного навчання, через втрату професійного інтересу, розчарування у виборі фаху тощо.

Починаючи з 2019 року, в Україні розпочато загальнодержавний пілотний проєкт в закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, до якого в 2021–2022 н.р., навіть попри воєнний стан, долучилися 34 заклади вищої і фахової передвищої освіти, 71 підприємство та 140 здобувачів.

Однак, незважаючи на суспільну зацікавленість питаннями дуальної освіти, її впровадження найбільш активно відбувається переважно в інженерній та економічній галузях. Дуальна система підготовки майбутніх учителів, зокрема початкових класів, фактично залишається поза увагою науковців.

На сьогодні, зазвичай, набуття досвіду роботи з дітьми здобувачами вищої освіти здійснюється під час проходження педагогічних практик у школі. Однак, на жаль, кількість і тривалість таких практик є досить обмеженою. Окрім того, не завжди проведення практики корелюється з теоретичною підготовкою: частина теоретичного матеріалу може бути засвоєною задовго до початку практики або навіть може бути ще не опрацьованою. Це негативно позначається як на якості проходження практики, так і на набутті професійної компетентності в цілому. Забезпечити більш тісний зв'язок між теоретичною підготовкою і набуттям практичних навичок дозволяє упровадження щотижневого відвідування студентами школи (мінімум один раз на тиждень) з обов'язковим виконанням завдань програми дуальної освіти, розрахованої на весь період навчання в педагогічному університеті.

Мета створення такої програми полягає в забезпеченні чіткої стратегії формування і розвитку професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи з урахуванням теоретичних знань, отриманих ними під час лекційних і практичних занять в університеті, які будуть покладені в основу свідомого опанування практичних навичок роботи з дітьми. Важливими чинниками забезпечення успіху в реалізації програми є систематичність і послідовність у виконанні завдань, надання регулярних консультацій і ретельний контроль за роботою студентів, створення умов для підвищення рівня їхньої моти-

вації, забезпечення взаємонавчання завдяки залученню старшокурсників до тьюторської підтримки студентів молодших курсів, а також унаслідок спільної розробки, проведення (або відвідування) й обговорення уроків.

Чотирирічний досвід упровадження програми формування професійних навичок майбутніх учителів початкових класів у галузі літературної освіти молодших школярів засвідчив її ефективність, що дає підстави розглядати запропонований підхід як перспективний напрям організації дуальної освіти.

АНОТАЦІЯ

Розділ монографії присвячено пошуку шляхів реалізації ідей дуальної освіти в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

На основі узагальнення європейського досвіду подано обґрунтування необхідності забезпечення більш тісного зв'язку між теорією і практикою в підготовці здобувачів вищої педагогічної освіти. Розкрито концептуальні засади створення програми формування професійної компетентності майбутніх учителів щодо забезпечення літературного розвитку учнів початкової школи.

Проаналізовано досвід чотирирочної експериментальної роботи, спрямованої на реалізацію розробленої програми в межах проекту «Школа професійного зростання (День у школі)», ініційованого факультетом початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Позитивні результати, отримані в ході експерименту, переконливо доводять ефективність упровадження дуальної освіти в систему підготовки майбутніх учителів початкових класів. Продуктивність роботи значно підвищується завдяки виробленню чіткої стратегії набуття майбутніми вчителями необхідних професійних навичок і забезпеченню системного методичного супроводу діяльності студентів, спрямованої на взаємодію з учнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Enseignants. L'Institut de statistique de l'UNESCO. URL: https://uis-unesco-org.translate.goog/fr/topic/enseignants?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=fr&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp.
2. Journée mondiale des enseignant(e)s 2019: chiffres clés. URL: https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/world-teachers-day-fact-sheet-2019-french_0.pdf

3. Белік О. Вступ-2021: як обрати спеціальність за допомогою бота «ОсвітаВсім». *Українська правда*. URL: <https://life.prawda.com.ua/columns/2021/07/8/245358/>

4. Щербань О. Опитування: 78% молоді не хочуть працювати за спеціальністю. <https://investory.news/opituvannya-78-molodi-ne-xochut-pracuvati-za-specialnistyu/>

5. The Global Report on the Status of Teachers 2021 <https://www.eie.org/en/item/25403:the-global-report-on-the-status-of-teachers-2021>

6. Global teacher status index – 2018 URL: <https://www.varkeyfoundation.org/media/4867/gts-index-13-11-2018.pdf?fbclid=IwAR0v-foSvp3L4aXk2FpMX65eIlCsWO45g4Mic8XMfTOKwYLT0hxqc-RoLs0>

7. Головіна О. Підвищення якості педосвіти – яким має бути план дій для влади і вишів <https://nus.org.ua/articles/pidvyshhennya-yakosti-pedosvity-yakum-maye-buty-plan-dij-dlya-vlady-i-vyshiv/>

8. Головіна О. Підвищення якості педосвіти – яким має бути план дій для влади і вишів <https://nus.org.ua/articles/pidvyshhennya-yakosti-pedosvity-yakum-maye-buty-plan-dij-dlya-vlady-i-vyshiv/>

9. Сидоренко В. К. Актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання в світлі реформування освіти в Україні. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. №2. С. 41–44. С.41.

10. Memorandum on Cooperation in Vocational Education and Training in Europe. Vocational Education and Training in Europe – Perspectives for the Young Generation. BiBB. 2012. URL: https://www.bibb.de/dokumente/pdf/memorandumvocational_education_and_training_2012.pdf.

11. Arnold Lipsmeier. *Berufspädagogik kompakt*. Berlin: Cornelsen, 1998. Kapitel 48.

12. Herbert Baumann u.a. *Wirtschaftslehre für berufsbildende Schulen in Rheinland – Pfalz*. – KelnMünchen: Stamm-Verlag, 1989. 250 S.

13. Ріндфляйш Е., Менніг-Фортман Ф. Дуальна освіта в німеччині: від теорії і практики до кваліфікованого працівника. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/8703904/Publikation.+Duale+Ausbildung+in+Deutschland+%28Ukrainisch%29+2020.pdf/4b981140-72b7-e873-2afd-7beef983502c?version=1.0&t=1604995450314>

14. Черкашин С. В. Дуальна освіта в Німеччині як спосіб поглиблення практичної спрямованості вищої освіти. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36884/Cherkashyn_116-121.pdf?sequence=1&isAllowed=y

15. Пуховська Л.П. Теоретичні засади розвитку професійної освіти і навчання у країнах ЄС. *Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід*: монографія / В. О. Радкевич, Л. П. Пуховська, О. В. Бородієнко, О. П. Радкевич,

Н. В. Базелюк, Н. М. Корчинська, С. О. Леу, В. В.Артемчук ; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2018. С. 28–76.

16. Бугайчук В., Давліканова О., Лилик І. та інші. Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України. Практичний посібник. Київ: ТОВ «Вістка», 2022. 240 с.

17. Boud D., Solomon N. Work as the curriculum: Pedagogical and identity implications. UTS Research Centre Vocational Education & Training Working Knowledge: Productive learning at work Conference proceedings 10-13 December 2000, University of Technology Sydney, New South Wales, Australia Working Paper 07.University of Worcester.

18. Gensch, Kristina (2016): Erfolgreich im Studium, erfolgreich im Beruf: Absolventinnen und Absolventen dualer und regulärer Studiengänge im Vergleich. München: Bayrisches Staatsinstitut für Hochschulforschung und Hochschulplanung. (Zugriff am 11.01.2016.) <http://www.ihf.bayern.de/uploads/media/>

19. Greinert, Wolf-Dietrich, Geschichte der Berufsbildung in Deutschland; Handbuch der Berufsbildung; Editors: Rolf Arnold, Antonius Lipsmeier;; 2006. 643 S.

20. Purz, Sylvia, 2011: Duale Studiengänge als Instrument der Nachwuchssicherung Hochqualifizierter. Peter Lang. 274 S.

21. Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія / В.О. Радкевич, Л. П. Пуховська, О. В. Бородієнко, О. П. Радкевич, Н. В. Базелюк, Н. М. Корчинська, С. О. Леу, В. В.Артемчук ; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2018. 223 с.

22. Бойчевська І. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді Німеччини. *Порівняльно-педагогічні студії*. Вип. 2. Умань, 2009. С. 68–74.

23. Дернова М. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: європейський досвід. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 137–145.

24. Мокін Б.І., Косарук О.М. Освоєння студентами вищих технічних навчальних закладів робітничих професій як один із варіантів реалізації ідеології дуальної освіти. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2017. № 2. С. 103–109.

25. Черкашин С. В. Дуальна освіта в Німеччині як спосіб поглиблення практичної спрямованості вищої освіти. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36884/Cherkashyn_116-121.pdf?sequence=1&isAllowed=y

26. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Розпорядження Кабінету Міністрів України;

Концепція від 19.09.2018 № 660-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#n9>

27. Аналітичний звіт за результатами третього року пілотного проєкту, що реалізується відповідно до Наказу МОНУ від 15.10.2019 № 1296 «Щодо запровадження пілотного проєкту в закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» / автори: О. Бучинська, О. Давліканова, Т. Іщенко, І. Лилик, А. Чайковська, О. Яшкіна. Київ: ТОВ «Вістка», 2022. 100 с., С. 13.

28. Аналітичний звіт за результатами третього року пілотного проєкту, що реалізується відповідно до Наказу МОНУ від 15.10.2019 № 1296 «Щодо запровадження пілотного проєкту в закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» / автори: О. Бучинська, О. Давліканова, Т. Іщенко, І. Лилик, А. Чайковська, О. Яшкіна. Київ: ТОВ «Вістка», 2022. 100 с., С. 20.

29. Мартиненко В.О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. Збірник наукових праць: Педагогічна освіта: теорія і практика. Вип. XV. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 145–151.

30. Вашуленко О. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Початкова школа. 2011. № 1. С. 48–50.

31. Наказ № 116-С по Харківському національному педагогічному університету імені Г.С. Сковороди від 17 вересня 2018 року «Про експеримент «Школа професійного зростання» (День у школі)

32. Джежелей О. В., Ємець А. А., Коваленко О. М. Підвищення рівня читацької культури як важлива передумова професійного зростання майбутнього вчителя початкової школи *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: Збірник наукових праць Класичного приватного університету*, Запоріжжя, 2018. Вип.60, т. 2. С. 44–47.

33. Ємець А. А., Коваленко О. М. Організація роботи з дитячою книжкою в першому класі в межах проєкту «День у школі. Професійне зростання» *Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди*. Харків, 2018. Вип 14. С. 45–57.

34. Ємець А. А., Коваленко О. М., Левандовська Г. В. Особливості організації повторення вивченого на уроках позакласного читання в сучасній початковій школі (на прикладі реалізації експериментального проєкту «Школа професійного зростання (День у школі)». *Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. Харків, 2019. Вип 16. С. 53–65.

35. Dzhezheley O., Emets A., Kovalenko O. Problems of formation of the professional competence of the future primary school teachers in the context of dual education. Theory and practice of future teacher's training for work in new ukrainian school: Monograph. ISBN 978-80-907570-6-6 OKTAN PRINT s.r.o. Prague, 2020. 673 p. P. 435–451.

Information about the authors:

Yemets Alona Anatoliivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory
and Methodics of Teaching Philological Disciplines
in Preschool, Primary and Special Education
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
29, Alchevskyyh str., Kharkiv, 61002, Ukraine

Kovalenko Olha Mykolaivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory
and Methodics of Teaching Philological Disciplines
in Preschool, Primary and Special Education
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
29, Alchevskyyh str., Kharkiv, 61002, Ukraine